

Siposné Kecskeméthy Klára[✦]

Washingtoni NATO-csúcs: ünnepi ülés, hétköznapi feladatok

DOI 10.17047/HADTUD.2024.34.2.3

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, amely a legerősebb és legsikeresebb szövetség, Washingtonban megünnepelte alapításának 75. évfordulóját. A washingtoni csúcserkeztelen számos témakörrel foglalkoztak: a legfontosabb témakör az Ukrajnának nyújtandó folyamatos és kiszámítható politikai, katonai, pénzügyi, gazdasági és humanitárius segítségnyújtás volt. Megerősítették a védelmi költségvetési kötelezettségvállalás (Defence Investment Pledge) végrehajtását. A tagországok több mint kétharmada teljesítette a GDP legalább 2%-át kitevő éves védelmi kiadásokra vonatkozó kötelezettségvállalást. A NATO Oroszországhoz fűződő viszonya változatlan, a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést jelenti a Szövetség számára. Kína rendszerintű kihívást jelent a Szövetség érdekei, biztonsága és értékei számára. Aggasztónak ítélték az orosz–kínai mélyülő stratégiai partnerséget, valamint az Oroszországi Föderáció fedett technológiai transzferrel történő kínai támogatását. A csúcstalálkozón szinte teljesen háttérbe szorultak a NATO partnerségi kezdeményezéseihez kapcsolódó évfordulók, pedig a Partnerség a Békéért Kezdeményezés és a Mediterrán Párbeszéd a harmincéves, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés a húszéves fennállását ünnepelte. Új korszak kezdődik október 1-jén a Szövetség életében, az egy évtizeden át a NATO élén álló Jens Stoltenberg főtitkárt Mark Rutte váltja.

KULCSSZAVAK: Washington, Ukrajna, védelmi költségvetés, tehermegosztás, Oroszországi Föderáció, ázsiai–csendes-óceáni partnerek, Kína

NATO summit in Washington: celebratory meeting, everyday tasks

The North Atlantic Treaty Organisation, the strongest and most successful alliance in history, celebrated the 75th anniversary of its founding in Washington. Several important issues were addressed at the Washington Summit among them the most important issue was the continued and predictable political, military, financial, economic, and humanitarian assistance to Ukraine. The implementation of the Defence Investment Pledge was reaffirmed at the Washington Summit. More than two-thirds of member countries have met the commitment to spend at least 2% of GDP on defence annually. NATO's relationship with

[✦] Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Múveleti Támogató Tanszék
National University of Public Service, Military Science and Officer Training Faculty, Department of Operation and Support; e-mail: siposne.kecsekemethy.klara@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0002-4150-7823>

the Russian Federation remains unchanged and represents the most significant and immediate threat to the Alliance. China constitutes a systemic challenge to Alliance interests, security, and values. The deepening Sino-Russian strategic partnership and Chinese support for the Russian Federation through covert technology transfer are of concern. The anniversaries of NATO's partnership initiatives were almost entirely overshadowed while the Partnership for Peace and the Mediterranean Dialogue initiatives celebrated their 30th anniversary, and the Istanbul Cooperation Initiative its 20th anniversary. A new era begins for the Alliance, with a new Secretary General at the forefront.

KEYWORDS: Washington, Ukraine, defence expenditure, burden sharing, Russian Federation, Asia-Pacific Partners, China

Bevezetés

A csúcstalálkozók meghatározó fontosságúak a NATO életében, emblematikus helyszíneken, fontos történelmi események mérföldkövei, előremutató módon segítik a Szervezet fejlődését, irányvonalakat jelölnek ki és útmutatást nyújtanak. Felgyorsítják a döntéshozatali folyamatokat, mert az eseményen egyszerre vannak jelen a NATO-tagországok állam- és kormányfői, ami fontos a kompromisszumok elérésében és a konszenzusos döntéshozatalban. Ha visszatekintünk, különösen igaz volt ez 2022-re, ami több szempontból is történelmi jelentőségűnek bizonyult. Amikor Oroszország a nemzetközi jogot megsértve megtámadta a szuverén, független Ukrajnát, a NATO történetében először tartottak egy évben három csúcstalálkozót. Az Ukrajna elleni orosz invázió másnapján, február 25-én a virtuális térben találkoztak az állam- és kormányfők, majd 2022. március 24-én a brüsszeli, június 28–30-án a madridi csúcsértekezlet következett. Madridban fogadták el a posztbipoláris - korszak negyedik stratégiai koncepcióját, és előkészítették Finnország és Svédország csatlakozását.¹ Korábban is tartottak csúcsértekezleteket az egykori szovjet érdekszférába tartozó országok fővárosaiban és az egyik volt tagköztársaságban (2002: Prága, 2006: Riga, 2008: Bukarest, 2016: Varsó). Mindegyik fontos, szimbolikus jelentőségű helyszínválasztás volt. Így történt ez a 2023. júliusi vilniusi csúcsértekezletnél is. Egyrészt egyértelmű üzenetet küldtek az Oroszországi Föderációnak, másrészt jelezte, hogy a NATO-nak a keleti szárnyán fekvő országok védelme, a térség biztonsága kiemelt prioritása, nem engedve teret az orosz katonai agresszióknak Ukrajnával szemben.

Emblematikus helyszínválasztás volt Washington is. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete alapításának, a Washingtoni Szerződés aláírásának helyszíne volt az Andrew W. Mellon² Auditorium Washington D.C-ben 1949. április 4-én. 1978. május 30–31-én ismét a város adott otthont a csúcstalálkozónak, amelyen többek között a biztonság fenntartása, a kelet-nyugati enyhülés megerősítése és a védelmi kiadások háromszázalékos növekedése került napirendre. Történelmi fontosságú volt az 1999.

1 Madrid Summit Declaration 2022, 18. pont.

2 Andrew William Mellon (1855–1937) amerikai bankár, üzletember, iparmágnás, filantróp, műgyűjtő és politikus 1921. március 9. és 1932. február 12. között az Egyesült Államok pénzügyminisztere volt. Herbert Hoover elnök az Amerikai Egyesült Államok brit nagyköveti posztjára nevezte ki 1932-ben. Röviddel halála előtt 1937-ben részt vett a National Gallery of Art alapításában, ugyancsak jelentős szerepet játszott a Carnegie Mellon University és a National Portrait Gallery létrehozásában is.

április 23–24-i washingtoni csúcstalálkozó is, ahol megemlékeztek a NATO alapításának 50. évfordulójáról, és ott fogadták el a posztbipoláris korszak második, 1999. évi stratégiai koncepcióját, Csehország, Magyarország és Lengyelország pedig már teljes jogú tagként vettek részt az első csúcstalálkozójukon. A 2024. július 9–11-i csúcsértekezlet szintén szimbolikus jelentőségű, a NATO alapításának 75. évfordulóját ugyanis az Andrew W. Mellon Auditoriumban ünnepelték, ugyanott, ahol 1949-ben az alapító szerződést aláírták.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO) kapcsolódó biztonsági közösséget 32 NATO-tagország, 18 Partnerség a Békéért Kezdeményezés ország, 7 Mediterrán Párbeszéd ország, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés 4 Öböl menti országa és 9 Globális Partner alkotja. A NATO az 1949. április 4-i alapítása óta folyamatosan alkalmazkodik a változó biztonsági környezethez. A 75 éves NATO működésének négy korszakát különböztetjük meg, és a Szövetség története is tükrözi az euro-atlanti közösség átalakulási folyamatát. Az első korszakban, a hidegháború évtizedeiben (1949–1989) a kollektív védelem és az elrettentés voltak a meghatározó fontosságú alapeladatok, a Szövetség bővítései, Görögország és Törökország (1952), Németország (1955), Spanyolország (1982) csatlakozása is elsődlegesen ezt a célkitűzést szolgálta. A hidegháború utáni második időszakot a folyamatosan bővülő partnerkapcsolatok és a posztbipoláris korszak első bővítése jellemezték. 1989–1994 között a Szövetség az új partnerségi együttműködési stratégiája mentén folyamatosan fejlesztette és bővítette a közép- és kelet-európai országokkal az együttműködést és a kapcsolatokat. Létrehozták az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot (*North Atlantic Cooperation Council*, NACC), megalapították a Partnerség a Békéért Kezdeményezést (*Partnership for Peace*, PfP) és a Mediterrán Párbeszédet (*Mediterranean Dialogue*, MD). 1999-ben a posztbipoláris korszak első bővítési köre során Csehország, Magyarország és Lengyelország lett teljes jogú NATO-tagország. A NATO működése harmadik korszakának kezdetét, a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás fémjelzi, amely után a műveleti NATO a felelősségi területén kívül indított válságkezelő műveleteket. 2014, a Krím-félsziget annexiója újabb mérföldkövet jelentett mind a Szövetség, mind a partnerségi kezdeményezések szempontjából. Ahogy ezt Szenes Zoltán a 2014. évi walesi csúcsértekezletet értékelő tanulmányában megfogalmazta, a „NATO félfordulatot tett a hidegháborús működési rend irányába”,³ az ún. „készenléti NATO” visszatért az alapításakor deklarált gyökerekhez, a kollektív védelem és az elrettentés alapeladatához. A Madridban elfogadott 2022. évi stratégiai koncepcióban a kollektív védelem mellett elsősorban az elrettentésre tevődött át a hangsúly.

A washingtoni csúcstalálkozó döntései

A korábbi stratégiai fontosságú csúcsértekezletek előtt szakértők értékelték az események várható témaköreit, így a washingtoni csúcsértekezlet előtt többnyire az addig megjelent nyilatkozatok, sajtótájékoztatók és beszédek nyújtottak kiindulási

3 Szenes 2014, 3–4.

pontot. Többek között ilyen volt Jens Stoltenberg NATO-főtitkár július 5-i, csúcstalálkozó előtti sajtótájékoztatója,⁴ az Atlantic Council írásai a NATO relevanciájára vonatkozóan 2024-ben és az utána következő időszakban, illetve az Ukrajnának nyújtott kiemelt támogatás és a globális partnerség kérdéseinek taglalása is. A „Memo to the President” tanulmány szintén Ukrajna mindenoldalú támogatása, az ország NATO-integrációjának előmozdítása, a tagsághoz vezető egyértelmű út meghatározása, valamint a Szövetséghez való csatlakozás megkezdésére való meghívás mellett érvelt. Ugyanakkor emlékeztetett arra, hogy ugyan Vilniusban nem kapott formális meghívást Ukrajna, amit csalódottan fogadott, azonban könnyítettek a Tagsági Akcióterv követelményein, és magasabb szintre emelték a stratégiai partnerséget az országgal, megalakították a NATO–Ukrajna Tanácsot, amely szélesebb körű és mélyebb együttműködést és kiemelt partnerségi státuszt biztosít.⁵

A kérdéssel foglalkozott például a Wilson Center figyelemre méltó írása is, miszerint a csúcstalálkozó kulcskérdése az lesz, hogy meghívják-e Ukrajnát a NATO-ba. Érvelésük alapján Ukrajna meghívása a csatlakozásra nem jelenti azt, hogy az ország már holnap a NATO tagja lesz, mert a folyamat a meghívástól számítva évekig is eltarthat, mire egy ország letétbe helyezi a csatlakozási okmányát.⁶ A John Lukacs Intézet szakértője, Csiki Varga Tamás írása a politikai egység demonstrálását, az új főtitkár személyét, a tehermegosztást és a teherviselést, valamint az Ukrajnának nyújtandó politikai, katonai, pénzügyi és gazdasági segítségnyújtást taglalta, megjegyezve, hogy a washingtoni csúcsertekezleten sem kap meghívást a csatlakozásra Ukrajna.⁷

A washingtoni csúcsertekezlet számos fontos témakörrel foglalkozott, többek között a NATO elrettentés és védelem kérdésével, az Oroszországi Föderációval, mint a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetéssel és az orosz agresszióra adott hiteles elrettentés miatt a szövetség keleti szárnya védelmének további megerősítésével. A tagországok védelmi költségvetésének – 2014-ben a Walesben elfogadott védelmi költségvetési kötelezettségvállalásnak (*Defence Investment Pledge*) megfelelően – helyzete és kérdései, az ázsiai–csendes-óceáni partnerekkel történő együttműködés, a feltörekvő Kína jelentette rendszerszintű kihívás kiemelt témakörök voltak, de a legfőbb napirendi pont az Ukrajnának nyújtandó folyamatos, stabil, kiszámítható politikai, pénzügyi és katonai támogatás volt.

Bár a Szövetségben az elmúlt évtizedekben voltak belső viták és nézeteltérések, azonban a 2022. február 24-i, Ukrajnát ért orosz támadás, valamint a Madridban elfogadott stratégiai koncepció értelmében minden csúcstalálkozón (Brüsszel, 2022. március 24., Madrid 2022. június 29–30., Vilnius 2023. július 11–12.) nagyon fontos a politikai szolidaritás, az egyetértés és a Szövetség egységének a demonstrálása. Hasonlóan a korábbi csúcsertekezletekhez, a NATO Washingtonban is kinyilvánította a tagállamok szilárd politikai egységét. Az Észak-atlanti Tanács 2024. június 26-án hivatalosan elfogadta a Jens Stoltenberget – a Szövetség második leghosszabb

4 NATO Secretary General’s pre-Summit press conference 2024.

5 Jeglinskas – Sergejeva 2024; Memo to the President 2024.

6 Quinville-Moyer-Ocvirk 2024.

7 Csiki Varga 2024, 4.

ideje hivatalban lévő főtitkára⁸ – október 1-jén váltó Mark Rutte volt holland miniszterelnök személyét. Nehéz időszakban, nehéz feladatot kell átvennie, a konszenzus előmozdítójaként 32 tagország politikai és katonai kérdésekben kialakított álláspontját kell hitelesen képviselnie a NATO első számú vezetőjeként. A washingtoni csúcserkezetet zárónyilatkozatának utolsó pontjában köszönetet mondanak Jens Stoltenberg főtitkárnak a Szövetség élén egy évtizeden át végzett munkájáért, és teljes támogatásunkról biztosítják utódját, Mark Ruttét.⁹

A madridi és a vilniusi csúcstalálkozóhoz hasonlóan az orosz agresszióra és annak biztonságpolitikai következményeire adott, adekvát szövetségi válaszok uralták washingtoni csúcstalálkozót is. Az Oroszországi Föderáció nemzetközi joggal ellentétes cselekedetei ugyanis (2008. augusztus 7–12. orosz–grúz háború, 2014. március 12. Krím félsziget annektálása, 2022. február 24. ukrajnai invázió) gyökeresen megváltoztatták a stratégiai és biztonsági környezetet.

Ukrajna támogatásával kapcsolatos döntések

Az orosz–ukrán háború óta az európai biztonsági architektúra fenntartása mellett Ukrajna hosszútávú, stabil, kiszámítható és töretlen támogatása – amely segítségével ellenállhat és elrettentheti a további orosz agressziót – kiemelten fontos témaköre a csúcserkezeteknek. Washingtonban fontos volt, hogy ennek érdekében intézményesített, szövetségi kereteket hozzanak létre.

A csúcserkezetet zárónyilatkozatának¹⁰ 15–16. pontja részletesen foglalkozik az Ukrajnának adott szövetségi támogatásokkal, ugyanezt taglalja a „Hosszú távú biztonsági segítségnyújtási ígéret Ukrajnának” (*Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine*) dokumentum 2–3. pontja, amely a zárónyilatkozathoz csatoltan olvasható. E szerint a következő évben a NATO legalább 40 milliárd eurós pénzügyi segítséget és fenntartható szintű biztonsági támogatást nyújt, annak érdekében, hogy olyan katonai erőt építhessen ki az ország, amely megállíthatja és elrettentheti a jövőben az orosz agressziót, és képes a győzelemre. Emellett a Szövetség koordinálja az ukrán haderő állományának kiképzését is az egyes tagországok területén. A támogatás során figyelembe veszik Ukrajna szükségleteit, az egyes tagországok nemzeti költségvetési folyamatait és Ukrajnával kötött kétoldalú biztonsági megállapodásait. Az elhatározás szerint a 2025-ös hágai NATO-csúcstalálkozón újraértékelik a szövetségi hozzájárulásokat. A kötelezettségvállalás a katonai felszereléssel, segítségnyújtással és kiképzéssel kapcsolatos költségekre is kiterjed. Ebbe beletartoznak az ország számára vásárolt katonai felszerelések, azok karbantartásával, logisztikájával és szállításával kapcsolatos költségek, a katonai kiképzés költségei, a védelmi infrastruktúra és a hadiiparba történt beruházások és azok támogatása, valamint

8 A Szövetség története során leghosszabb ideig Joseph Luns volt a NATO-főtitkár 1971 és 1984 májusa között, tizenhárom éven keresztül töltötte be ezt a felelősségteljes pozíciót. A NATO első főtitkára Lord Ismay 1952. április 4. és 1957 májusa között, öt éven keresztül, Manfred Wörner hat évig (1988–1994) volt főtitkár.

9 Washington Summit Declaration 2024, 37. pont.

10 Washington Summit Declaration 2024, 15–16. pont.

hozzájárulások a NATO Trust Funds for Ukraine-hoz.¹¹ A főtitkár a július 10-ei sajtókonferencián hangsúlyozta, hogy az Ukrajna támogatására hozott döntések nem teszik a Szövetséget a konfliktus részesévé, az ország önvédelmi harcához nélkülözhetetlen támogatás megerősítéséről és fenntartásáról szólnak.¹²

A NATO–Ukrajna Tanács (*NATO–Ukraine Council*, NUC) nyilatkozata szerint¹³ a NATO támogatni fogja az integrált ukrán lég- és rakétavédelmi rendszer megtervezését és megvalósítását, amely lehetővé teszi Ukrajna lég- és rakétavédelmi képességeinek leghatékonyabb felhasználását, és elősegíti a NATO-val való teljes interoperabilitást. Ukrajna biztonsági támogatása, a kiképzés és a haditechnikai ellátások összehangolása és NATO intézményi keretbe terelése kiemelt fontosságú témakör volt a csúcsertekezleten. A NATO Biztonsági Segítségnyújtás és Kiképzés Ukrajna részére (*NATO Security Assistance and Training for Ukraine*, NSATU) program kézzel fogható segítséget jelent, mert koordinálni fogja a szövetségesek és partnerek Ukrajnának nyújtott katonai kiképzését és felszerelését, és logisztikai támogatást nyújt. Így hosszú távon fokozott, kiszámítható és koherens biztonsági támogatást biztosít. A németországi Wiesbadenben új NATO-parancsnokságot hoznak létre, ahol mintegy 700 katona koordinálja az Ukrajnának adott tagállami katonai támogatásokat. A NSATU három csillagos amerikai tábornok parancsnoka a Szövetséges Hatalmak Európai Legfelsőbb Parancsnokának közvetlen alárendeltségébe kerül.

A Szövetség NATO ukrajnai képviselőjének (*NATO Representation in Ukraine*, NRU) erősítése érdekében a főtitkár július 17-én egy magas rangú NATO-képviselőt (Patrick Turner) nevezett ki az NRU élére, aki Kijevben a NATO és az ukrán hatóságok közötti együttműködés fókuszpontjaként fog működni.¹⁴

Jelentős előrelépés történt az együttműködésben, többek között az Ukrajnának nyújtott Átfogó Segítségnyújtási Csomag (*Comprehensive Assistance Package*, CAP) révén – már a vilniusi csúcsertekezleten is az egyik legfontosabb kérdés Ukrajna hosszú távú pénzügyi és haditechnikai támogatása volt –, amelynek célja az ukrán biztonsági és védelmi szektor megerősítése és újjáépítése, az ország hosszú távú elrettentő és védelmi képességének támogatása, valamint a NATO-val való teljes körű interoperabilitás elérése. Ennek érdekében kidolgozták a NATO Interoperabilitási Követelményeket (*NATO Interoperability Requirements*, NATO IR), kihasználva a NATO védelmi tervezési folyamatait és eszközeit (*Planning and Review Process*, PARP), abból a célból, hogy támogassák Ukrajna biztonsági és védelmi ágazati reformjait, és lehetővé tegyék a hosszú távú interoperabilitás elérését.

Ukrajna védelmi beszerzéseit a stratégiai védelmi beszerzések felülvizsgálata (*Strategic Defence Procurement Review*, SDPR) révén összhangba hozzák az euro-atlanti térség legjobb gyakorlataival. A lengyelországi Bydgoszczban található Közös Elemző, Kiképző és Oktatási Központ (*Joint Analysis, Training, and Education Centre*, JATEC) a teljesskörű aktiválását követően – a gyakorlati együttműködés fontos pillére lesz, növelve Ukrajna interoperabilitását a NATO-val –, Oroszország Ukrajna elleni

11 Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine 2024.

12 Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg 2024.

13 Statement of the NATO-Ukraine Council, 11th July 2024.

14 Secretary General announces new head of the NATO Representation in Ukraine.

háborújának tanulságait, beleértve az ellenálló képességet is fogja elemezni. 2024-ben úgy döntöttek, hogy a Monsanto-ban (Portugália) létrehozott Közös Elemző és Tanuláselemző Központ (*Joint Analysis and Lessons Learned Centre, JALLC*) erőforrásait az Ukrajnának nyújtott támogatásra fordítják, a JALLC-UKR kezdeményezés (*The JALLC-UKR Initiative*) létrehozásával.¹⁵ Ez a kezdeményezés hozta létre a JALLC-UKR Kezdeményezés Információs Központját (*JALLC-UKR Initiative Information Centre*), amely a NATO Tanulságok Elemzése Portálon (*NATO Lessons Learned Portal*) található. Az információs központ lehetővé teszi a NATO és az egyes tagországok állománya számára, hogy regisztráció után hozzáférjenek a portálhoz, amely kereshető adattárként működik, lehetővé téve a releváns információk (jelentések, tanulmányok, elemzések, dokumentumok) keresését, feltöltését és letöltését.¹⁶

Ukrajna önvédelmének támogatása érdekében NATO–Ukrajna Innovációs Együttműködési Útemtervet (*NATO-Ukraine Innovation Cooperation Roadmap*) indítanak. A NUC a vilniusi csúcstalálkozón történt létrehozása óta hatékony válságkezelési konzultációs mechanizmusnak bizonyult számos területet érintően, például az interoperabilitás, az energiabiztonság és az infrastruktúra, az innováció, a kibervédelem, a védelmi ipar, a dezinformáció elleni küzdelem és az ellenálló képesség fokozása.

A korábbi csúcsertekezletek és a washingtoni csúcsertekezlet zárónyilatkozatának 16. pontja, valamint a NATO–Ukrajna Tanács döntései Ukrajna támogatásáról közelebb hozzák az országot a NATO-hoz, mintegy hidat képeznek az ország NATO-tagsága felé.¹⁷

A csúcsertekezletet elemző szakértők szerint nem akartak 5. cikkely szerinti garanciát nyújtani Ukrajnának, annak ellenére, hogy a főtitkár hangsúlyozta, hogy Ukrajna kiemelt mindenoldalú támogatása nem teszi a konfliktus részévé a NATO-t. Nem született azonban politikai előrelépés Ukrajna csatlakozási meghívása kérdésében, mert nem volt egyetértés és konszenzus a tagállamok között. Érthető módon geostratégiai fekvésük és történelmi tapasztalataik miatt a legfőbb támogatók a Szövetség keleti szárnyán fekvő országok voltak, a balti államok, Lengyelország, Románia, Bulgária és Csehország. Az Amerikai Egyesült Államok és Németország határozott ellenzése miatt nem született azonban politikai előrelépés a kérdésben. A szövetséges országok abban egyeztek meg Washingtonban, hogy a tagság kérdésére az orosz–ukrán háború lezárása utáni időszakban térnek vissza, egyrészt minden tagország támogatása szükséges a csatlakozásra történő meghíváshoz – azaz a NATO egyik legfontosabb alapelve, a konszenzusos döntéshozatal nem kérdőjeleződött meg –, másrészt Ukrajnának teljesítenie kell a csatlakozás feltételeket. Gyarmati István értékelve a washingtoni csúcsertekezlet Ukrajnával kapcsolatos döntéseit, kritikusan azt írta, hogy „...a NATO képtelen volt átlépni az árnyékát... a félszívvel hozott felemás intézkedésekkel nem lehet meggyőzni az Oroszországi Föderációt”.¹⁸

15 The JALLC-UKR Initiative.

16 The JALLC-UKR Initiative Information Centre.

17 Tólas 2024, 7–8.

18 Gyarmati 2024.

A NATO partnerségi kapcsolatai

A NATO washingtoni csúcstalálkozóján az Észak-Atlanti Tanács 2024. július 11-ei ülésén a tagországok állam- és kormányfőihez csatlakoztak az Európai Unió képviselői, valamint az ázsiai–csendes-óceáni térség vezetői is. Ülészett a NATO–Ukrajna Tanács is.

A NATO globális felelősségű és kitekintésű regionális politikai-katonai szervezet, amely a Mediterráneum és a Közel-Kelet térségétől a Csendes-óceánig, Dél-Amerikáig terjedő partnerkapcsolatokkal rendelkezik. A posztbipoláris korszak kezdetétől a NATO partnerségi stratégiája mentén a közép- és kelet-európai országokkal folyamatosan bővítette és építette ki a kapcsolatokat. Az európai kontinensről kilépve, előbb a mediterrán térség és Közel-Kelet, majd az ázsiai kontinens és a Csendes-óceáni térség következett. Az utóbbi években pedig a dél-amerikai kontinensen is van partnerország, Kolumbia, amely együttműködik a Szövetséggel. A NATO az elmúlt évtizedekben létrehozta a strukturált partnerségi kereteit: Partnerség a Békéért, Mediterrán Párbeszéd, Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés, Globális Partnerek. A NATO partnerországok területe a kontinensek összterületének csaknem felére terjed ki, ahol a Föld lakosságának egyötöde él. A Szövetség kapcsolatrendszere az ázsiai–csendes-óceáni globális partnerekkel (*Asia-Pacific 4*, AP4) egy hosszú folyamat eredménye. Bár kiemelten fontos a fennálló kapcsolatuk a NATO-val, ennek ellenére ezen országoknak nincs olyan állandó szervezete, amely teret adna a felek közötti strukturált párbeszédnek. Az ázsiai–csendes-óceáni térség stratégiai jelentősége több szempontból is fontos (a feltörekvő Kína haditechnikai fejlesztései, Tajvan kérdése, nukleáris hatalmak a térségben, a Dél-kínai tenger földgáz- és kőolajkészletei, területi követelések, szigetviták stb.). A 2022. évi madridi csúcsertekezletre hívta meg először a Szövetség a négy ázsiai–csendes-óceáni partnert (Ausztrália, Új-Zéland, Japán, Dél-Korea). 2023-ban, a vilniusi csúcsertekezleten másodjára vettek részt a kiemelt fontosságú globális partnerországok, akik meghívást kaptak Washingtonba is.

A washingtoni csúcsertekezlet zárónyilatkozata foglalkozott a Nyugat-Balkán, a Fekete-tenger, a Közel-Kelet, Afrika, valamint az ázsiai–csendes-óceáni térséggel is.¹⁹ A dokumentum 29. pontja értékelte az Európai Unióval kialakított stratégiai partnerséget: a szervezet továbbra is egyedülálló és nélkülözhetetlen partnere a NATO-nak. A széleskörű NATO–EU gyakorlati együttműködés további területekkel bővült: az úrkutatás, a kibernetika, az éghajlat és a védelem, valamint a korszakalkotó új és zavaró technológiák.

A zárónyilatkozat 28. pontjában szerepel, hogy a partnerségi kapcsolatok kulcsfontosságúak a globális biztonsági környezet pozitív befolyásolásában és a nemzetközi jog fenntartásában, valamint a NATO három alapfeladatának (elrettentés és védelem, válságmegelőzés és válságkezelés, kooperatív biztonság) és a 360 fokos biztonsági megközelítése támogatásában. Ebben a pontban megemlítik ugyan, hogy a Partnerség a Békéért Kezdeményezés és a Mediterrán Párbeszéd a harmincéves, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés pedig a húszéves fennállását ünnepelte,

¹⁹ Washington Summit Declaration 2024, 30–31. pont.

de kevésbé volt hangsúlyos a NATO déli szárnyához kapcsolódó partnerségi kapcsolatok taglalása. Célkitűzésként minden csúcserőkezesen deklarálják, megfogalmazzák, hogy a partnerségi kapcsolatok segítségével szeretne a Szövetség hozzájárulni a Közel-Keleten és Afrikában a térség békéjéhez és jólétéhez, azonban a NATO ebben nem ért el átütő sikereket. 2022 óta ismét Közép-és Kelet-Európa került a figyelem középpontjába, így a déli szárnyon jelentkező kihívások némileg háttérbe szorultak.

A NATO azonban figyelemmel kíséri a déli kihívásokat is, Vilnius után, 2023 októberében²⁰ a NATO-főtitkár egy független szakértőkből álló csoportot kért fel a déli (Közel-Kelet, Észak-Afrika, Szahel-övezet) fenyegetések és kihívások elemzésére, valamint ajánlások megfogalmazására. A jelentést 2024. május 7-én tették nyilvánossá.²¹ A szakértők Ana Santos Pinto portugál professzor vezetésével ajánlásokat fogalmaztak meg, javasolták többek között egy, a déli szomszédságért felelős különleges megbízott kinevezését, a Szövetség nápolyi stratégiai irányítóközpontjának (*Strategic Direction-South Hub*) NATO struktúrába történő jobb integrálását, a legfelső vezetés és a központ kapcsolatainak megerősítését. Javasolták továbbá a déli szomszédsággal folytatott párbeszéd megerősítését, az érintett regionális és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés fokozását, valamint a NATO valamennyi déli partnerének – a Mediterrán Párbeszéd és az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés országai – külön csúcstalálkozó összehívását, egy magas szintű regionális biztonsági és stabilitási párbeszéd létrehozását. A NATO régió belüli megítélésének javítása érdekében megfogalmazták egy regionális információs központ létrehozását. A NATO régió belüli megítélésnek javítása időről-időre visszatérő elgondolás. Az elmúlt évtizedekben strukturált partnerségi kereteket hoztak létre a NATO déli szárnyán, 1994-ben a Mediterrán Párbeszédet, 2004-ben az, Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést. A Mediterrán Párbeszédet azért alapították meg, segítse elő a regionális biztonságot és stabilitást, valamint a NATO és a mediterrán országok közötti jobb, kölcsönös megértést, a nézeteltérések kiküszöbölését. A jelentés megnevezte azokat a területeket, ahol a NATO-nak növelnie kell a cselekvési képességét, ezek az alábbiak: regionális kiképző és képességépítő központ, együttműködés a reziliencia, katasztrófaelhárítás és a tengeri biztonság területén.²²

Washingtonban egy cselekvési tervet fogadtak el a déli szomszédsággal kapcsolatos hatékonyabb, stratégiai és eredmény orientáltabb megközelítésre, amelyet rendszeres időközönként áttekintenek. A főtitkár egy, a déli szomszédságért felelős különleges megbízottat nevezett ki, Javier Colominat²³ – 2021–2024 között a Politikai ügyek és biztonságpolitikai főtitkárhelyettes és a NATO-főtitkár kaukázusi és közép-ázsiai különmegbízottja volt –, akinek kapcsolattartóként a feladata a NATO erőfeszítések koordinálása lesz. A főtitkári kinevezése a Szövetségen belül kisebb vitát eredményezett.²⁴

20 Secretary General appoints independent group, 2023.

21 Final Report, 2024.

22 Four steps that NATO's southern flank strategy needs to succeed.

23 NATO Secretary General announces the appointment 2024.

24 Italy protests the appointment of a Spaniard, 2024. Javier Colomina kinevezése kapcsán Olaszország csalódottságának adott hangot. Washingtonban több jelöltet is megneveztek a létrehozandó posztra,

A párbeszéd, a kapcsolatépítés és az együttműködés javítása érdekében a már meglévő intézményeinek – Defence Capacity Building Initiative, Hub for the South, NATO-ICI Regional Centre in Kuwait – erősítését is tervezi a Szövetség. NATO összekötő iroda megnyitására is – Ammán, Jordánia – megszületett a megállapodás.²⁵ Az iraki hatóságok kérésére a Szövetség kibővíti az iraki biztonsági intézményeknek nyújtott támogatás körét az iraki NATO-misszió (*NATO Mission Iraq*) keretén belül.²⁶

Védelmi költségvetés

A katonai képességek, a transzatlanti teherviselés és tehermegosztás a két kontinens között több alkalommal volt téma a Szövetségen belül. Robert Gates amerikai védelmi miniszter 2011. június 10-én nagyon kritikusan fogalmazott – a líbiai légi-csapások tapasztalatait elemezve – ezzel kapcsolatban.²⁷ Adatokkal alátámasztott értékelése szerint az összeurópai védelmi kiadások a 2001. szeptember 11-ét követő évtizedben mintegy 15%-kal csökkentek. Az akkor 28 tagot számláló szövetségből mindössze öt ország²⁸ védelmi költségvetése haladta meg a GDP 2%-át.²⁹ A történeti áttekintéshez hozzátartozik az is, hogy a védelmi költségvetés a hidegháború utáni években, 1989–1996 között a NATO-tagországban fokozatosan csökkent, beleértve az Egyesült Államokat is (1989-ben 5,87%, 1996-ban 3,55% volt). Ez a tendencia folytatódott 2009 után is, a védelmi kiadások csökkentek mind a NATO európai, mind a tengerentúli tagországaiban (USA 2009 – 4,88%, 2015 – 3,46%).³⁰

A 2014. évi walesi csúcsertekezleten ajánlásként fogalmazták meg, hogy a tagországok tíz éven belül a GDP legalább 2 százalékát fordítsák védelmi költségvetésre, a katonai költségvetés 20 százalékát beszerzésre, ezen belül kutatás-fejlesztésre.³¹ A walesi csúcsertekezlet után a Szövetség évenkénti rendszerességgel ellenőrizte a védelmi költségvetés emelését a védelmi miniszterek találkozóján és a soron következő csúcsertekezleteken is. 2014-ben mindössze három ország védelmi költségvetése haladta meg a 2%-ot, Görögországé, Nagy-Britanniáé és az Amerikai Egyesült Államoké (2,22%; 2,2%; 3,51%). A walesi csúcsertekezleten megfogalmazott, a védelmi költségvetésre vonatkozó ajánlás után a tagországok mintegy felében nőttek a védelmi kiadások, nem meglepő módon a keleti szárny országaiban, a balti államokban,

---

kiemelve Olaszország meghatározó szerepét a szövetség déli szárnyán, az észak-afrikai stratégiában és a bevándorlás megfékezésében. Rámutattak arra, hogy a stratégiai döntés a regnáló főtitkár mandátumának végén, a szövetségeseikkel való megfelelő konzultáció nélkül született. Az olasz álláspont szerint a kinevezést ideiglenesnek kell tekinteni, az új főtitkár Mark Rutte október 1-jei hivatalba lépéséig.

25 NATO-Jordan statement 2024.

26 Washington Summit Declaration 2024, 32. pont.

27 Gates 2011, 3.

28 2011-ben a Military Balance adatai szerint az USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Görögország és Albánia védelmi kiadásai haladták meg a 2%-ot.

29 Gates 2011, 3.

30 The SIPRI Military Expenditure Database 1988-2023.

31 A GDP 2 százalékában megállapított védelmi költségvetési szintet, ezen belül azt, hogy a katonai költségvetés 20 százalékát kell fejlesztésre és beszerzésre fordítani a 2002-es prágai NATO-csúcstalálkozón határozták el.

Lengyelországban, Romániában és Bulgáriában. Észtország (2,07%) és Lengyelország (2,23%) védelmi költségvetése már 2015-ben meghaladta a Walesben ajánlott 2%-ot.³²

A washingtoni csúcsertekezlet előtt is áttekintették a tagországok védelmi költségvetésének alakulását. Az orosz–ukrán háború, az orosz katonai agressziótól való félelem új lendületet adott a védelmi kiadások növelésének. 2023-ban tíz ország fordított 2%-nál többet a védelmi kiadásokra: Dánia, Amerikai Egyesült Államok, Észtország, Finnország, Görögország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Nagy-Britannia és Szlovákia. A küszöbnél lényegesen kevesebbek költők között ott találjuk Belgiumot (1,21%), Kanadát (1,33%), Luxemburgot (1,01%), Olaszországot (1,47%), Portugáliát (1,48%), Spanyolországot (1,24%) és Szlovéniát (1,33%). A modernizációs 20%-os (haditechnikai fejlesztések, berendezések, eszközök stb.) célkitűzést Kanada (14,37%) és Dánia (13,35%) kivételével minden ország teljesíti.³³ Az idén, 2024-ben az előrejelzések szerint 23 tagország védelmi kiadásai érik el vagy haladják meg a walesi 2%-os küszöböt. A NATO-főtitkár Washingtonban már minden nyilatkozatában azt kommunikálta, hogy a 32 tagország közül 23 legalább 2 százalékot, néhányan a GDP 2%-ánál lényegesen többet költenek védelemre.³⁴

A zárónyilatkozat 6. pontja is megerősítette, illetve óvatosabban fogalmazta meg, hogy a tagországok több mint kétharmada teljesítette a GDP legalább 2%-át kitevő éves védelmi kiadásokra vonatkozó kötelezettségvállalást. Elismeréssel adóztak azoknak, akik ezt túlteljesítették, Lengyelország 3,92%-kal a védelemre legtöbbet költő tagország, őt az USA követi 3,24%-kal, de kiemelkedő a balti államok 2023. évi teljesítménye is (Észtország – 2,89%, Lettország – 2,37% és Litvánia – 2,75%). Megerősítették a védelmi költségvetési kötelezettségvállalás (*Defence Investment Pledge*) végrehajtását, előrevetítették azonban azt is, hogy a GDP 2% -át meghaladó kiadásokra lesz szükség az elkövetkező években, ha a NATO hiteles elrettentő és robusztus védelmi képességgel rendelkező szövetség akar maradni.

Összegzés

A 2024. július 9–11-ei washingtoni csúcsertekezleten a NATO az alapításának 75. évfordulóját ünnepelte. A washingtoni csúcsertekezlet legfontosabb témakörei a NATO elrettentés és védelem, az Oroszországi Föderáció, mint a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetés és az orosz agresszióra adott hiteles elrettentés miatt a keleti szárny védelmének további megerősítése, a tagországok védelmi költségvetésének kérdései, az ázsiai–csendes-óceáni partnerekkel történő együttműködés, a feltörekvő, rendszerszintű kihívást jelentő, Oroszországgal stratégiai partnerséget kiépítő Kína voltak. A legfőbb napirendi pont azonban az Ukrajnának nyújtandó folyamatos, stabil, kiszámítható politikai, pénzügyi és katonai támogatás volt.³⁵

32 Defence Expenditures of NATO Countries (2014–2023); Factsheet – NATO defence spending percentage GDP 2024.

33 Defence Expenditures of NATO Countries (2014–2023).

34 Keynote speech Defense Industry Forum.

35 Csiki Varga 2024.

A független és demokratikus Ukrajna létfontosságú az euro-atlanti térség biztonsága és stabilitása szempontjából. A washingtoni csúcsertekezlet zárónyilatkozata³⁶ és a „Hosszú távú biztonsági segítségnyújtási ígéret Ukrajnának” (*Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine*) dokumentum, részletesen foglalkozik az Ukrajnának adandó szövetségesi támogatásokkal.

A NATO Oroszországhoz fűződő viszonya változatlan, a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést jelenti a Szövetség számára. Kína rendszerszintű kihívásként történő megnevezése már korábbi dokumentumokban is szerepelt. A londoni vezetői értekezlet (2019. december 3–4.) nyilatkozatában említették először Kínát, úgy fogalmazva, hogy „Kína növekvő befolyása és nemzetközi politikája egyszerre jelent lehetőségeket és kihívásokat, amellyel a Szövetségnek foglalkoznia kell.”³⁷ A 2022. évi stratégiai koncepcióban is megfogalmazták, hogy Kína rendszerszintű kihívást (rosszindulatú hibrid és kiberműveletek, konfrontatív retorika, dezinformációs műveletek, kulcsfontosságú technológiai és ipari szektorok, létfontosságú infrastruktúrák, valamint stratégiai nyersanyagok és ellátási láncok ellenőrzése, a nemzetközi jogrend aláásása a világűrben, a világtengereken és a kibertérben stb.)³⁸ jelent a Szövetség érdekei, biztonsága és értékei számára. Aggasztónak ítélték Kína és az Oroszországi Föderáció közötti mélyülő stratégiai partnerséget.³⁹ A washingtoni csúcsertekezlet zárónyilatkozatában is megjelenik a kínai–orosz stratégiai partnerség, a szabályokon alapuló nemzetközi rend aláásására és átalakítására való törekvésük. Új elemként jelent meg viszont az Oroszországi Föderáció fedett technológiai transzferrel történő kínai támogatása, amit szintén veszélyesnek ítélt a dokumentum.

A politikai egység és a szolidaritás demonstrálása is ugyanolyan fontos volt, mint a korábbi csúcsertekezleteken. 2024. október 1-jétől Mark Rutte lesz a NATO főtitkára, új és más korszak kezdődik a NATO életében. A 2025. évi hágai csúcsertekezletre készülve, csaknem egy év időtávlatából nézve értékelhetjük majd, hogy mennyire marad/lesz sikeres és hatékony továbbra is a NATO az új főtitkárral az élen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Csiki Varga Tamás 2024. A NATO washingtoni csúcstalálkozója: az utolsó „status quo” csúcs és Európa ébredése? *Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések*, (12): 1–8.

Defence Expenditures of NATO Countries (2014–2023).

https://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/2024/3/pdf/240314-def-exp-2023-en.pdf
(Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)

Factsheet – NATO defence spending percentage GDP 2024.

https://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/2024/2/pdf/FACTSHEET-NATO-defence-spending-en.pdf (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)

36 Washington Summit Declaration 2024.

37 London Declaration 2019.

38 Siposné Kecskeméthy 2022, 68.

39 NATO Strategic Concept 2022.

- Final Report – Independent expert group supporting NATO’s comprehensive and deep reflection process on the Southern Neighborhood. May 2024*
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/5/pdf/240507-NATO-South-Report.pdf
(Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Four steps that NATO’s southern flank strategy needs to succeed.*
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/four-steps-that-natos-southern-flank-strategy-needs-to-succeed/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Gates, Robert M. 2009. Reflections on the status and future of the transatlantic alliance.*
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede190911robertgates/_sede190911robertgates_en.pdf (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Gyarmati István: A NATO képtelen volt átlépni a saját árnyékát, és ezzel csak a háború folytatására bátorítja Oroszországot.*
<https://www.portfolio.hu/global/20240713/a-nato-keptelen-volt-atlepn-i-a-sajat-arnyekat-es-ezzel-csak-a-haboru-folytatasa-batoritja-oroszorszagot-698215> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Italy protests the appointment of a Spaniard as NATO envoy for the southern flank.*
<https://thediplomatinspain.com/en/2024/07/20/italy-protests-the-appointment-of-a-spaniard-as-nato-envoy-for-the-southern-flank/89854/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Jeglinskas, Giedrimas–Sergejeva, Zelma 2024. How to keep NATO relevant into 2024 and beyond.*
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-to-keep-nato-relevant-into-2024-and-beyond/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Keynote speech Defense Industry Forum by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the NATO Industry Forum in Washington.* https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227389.htm
(Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- London Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (Letöltés ideje: 2024. 08. 24.)
- Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Memo to the President, a bold agenda for the Washington Summit.*
<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/memo-to/a-bold-agenda-for-the-washington-summit/> (Megnyitva: 2024. 07. 20.)
- NATO Allies select Mark Rutte as next Secretary General.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227064.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- NATO 2022 Strategic Concept.* https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm
(Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- NATO Secretary General’s pre-Summit press conference 2024.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227314.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Pledge of Long-Term Security Assistance for Ukraine*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and Government July 10, 2024.* https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227417.htm
(Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Quinville, Robin S. – Moyer, Jason C. – Ocvirk Masa 2024. The Washington Summit: What’s at Stake for NATO’s 75th anniversary.*
<https://www.wilsoncenter.org/article/washington-summit-whats-stake-natos-75th-anniversary>
(Megnyitva: 2024. 07. 20.)
- Secretary General appoints independent group as part of NATO reflection on southern neighbourhood.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219076.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Siposné Kecskeméthy Klára 2021. The NATO 2030 report. Strategic priorities of the Alliance. International Conference Knowledge-based organization, (XXVII) 1: 118–124.*
<https://doi.org/10.2478/kbo-2021-0019>

- Siposné Kecskeméthy Klára 2022. Új szinten a partnerségi kapcsolatok, a NATO madridi csúcstalálkozó értékelése. *Hadtudomány*, (32) 3: 66–79.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.3.66>
- Statement of the NATO–Ukraine Council issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the NATO-Ukraine Council in Washington, D.C. 11th July 2024.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227863.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Szenes Zoltán 2014. Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. *Hadtudomány*, (24) 3–4: 3–21.
- Szenes, Zoltán 2022. Elrettentés és védelem: a NATO új haderőmodellje. *Hadtudomány*, (32) 2: 3–17.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.2.3>
- Szenes Zoltán, Siposné Kecskeméthy Klára 2019. *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Tálas Péter 2024. A NATO washingtoni csúcstalálkozásának eredményeiről.
Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések, (13) 1–9.
- The JALLC-UKR Initiative.* <https://www.jallc.nato.int/JALLC-UKR-Initiative> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- The JALLC-UKR Initiative Information Centre – NATO’s one-stop-shop for Lessons Information from Russia’s war against Ukraine.*
https://www.jallc.nato.int/articles/jallc-ukr-initiative-information-centre-natos-one-stop-shop-lessons-information-russias-war-against-ukraine#_ftn1 (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- The SIPRI Military Expenditure Database 1988–2023.* <https://milex.sipri.org/sipri> (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 05 Sep. 2014.*
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016.*
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)
- Washington Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024.*
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 12.)